

Şiringül MUSAYEVA

YURDA DÖNÜŞ

◆ *Povest*

*Əsl bəşəri məhəbbət olmadan
əsl vətən məhəbbəti ola bilməz.*

Anatol Frans

*Əzizim ağı bizdən,
Belinin bağı bizdən.
Qoymayın yadellini,
Almağa bağı bizdən.*

Günlərin birində... qaranlıq, – iblislərin hökm sürdüyü bir gecədə yük maşınlarına doluşub gecəylə ev-eşiklərindən, güllü baxçalarından, hər tinində bulaqlar qaynayan, o başında əmisi, bu başında dayısı evi yerləşən yurdlarından çıxmaq da varmış, sən demə... Hər gün çiçəyini qoxladığı gül kolları ilə, barını yediyi ağaclarla vidalaşa bilmədi heç...

Ara vermədən sısqə yağış yağırdı...

Qaranlıqda yol gedirdilər... Qəlbində dəhşətli bir ağrı vardı... Başları üzərində nənəsinin nağıllarından çıxmış qorxunc divin durduğunu hiss edirdi. Div onları əsir almışdı və bilinməz, mübhəm, qaranlıq bir həyata aparırdı, əsir aparırdı... Bəs hardadır Məlikməmməd, Ağ atlı oğlan, Qoç Koroğlu, Xan Qazan?

Sonralar hər yağış yağanda eləcə qəmləndi, qəlbi mübhəm, sirlə bir kədərlə doldu. Uşaqlığının bər-bəzəyi, gül ətirli xalalar-bibilər həyəsi bir yerə düşdü. Arada, ən çox da yas məclislərində gördü onları. Üz-gözləri cırmaq-cırmaq, göz yaşları içində. Bütün bu kədərlər uşaqlığını aldı əlindən. Kədərli, qaşqabaqlı xalalar, bibilər, əmilər uşaqların dünyasını da kədərə bürüyürmüş sən demə...

Qapı döyülür. Düşünür ki, otel xidmətçisidir... qapını açır. Yapon dostu Lui içeri daxil olur. İbrahimi qəmgin görüb təəccüblənir.

– Nə olub?

– Ciddi bir şey yoxdur... Həmişəki halım. Yağış məni qəmləndirir.

– Boş-bekar qalmaqdadır. Mən də qəmlənirəm. Guya, gəzməyə gəlmişik: üç gündür ki, bayıra belə, çıxmırıq. Düşək səhər yeməyi yeyək.

Yemək zamanı bu gün gedəcəkləri yerləri müəyyənləşdirirlər. Otel xidmətçisi belə havada dağa, meşəyə, balıq tutmağa getməyin təhlükəli olduğunu deyir.

– Nə edək bəs, – Lui bikefləyir.

– Heç, burada əyləşib söhbət edək, domino, şaşki oynayaq, ya da otağımıza qayıdıb xatirələrə dalaq.

– Yorulmadınmı xatirələrdən? Sən yazıçı olmalıymışsan. Gəlib politoloq oldun.

İbrahim gülümsünür:

– Yazıçı, ya da politoloq... Hansı sənəti seçsəydim də heç biri insanlıq halımı dəyişməzdi yəqin.

– Dünyaya nədən belə baxırsan, bilirsenmi ecəba? – Lui soruşur.

– Nədən?

– Keçmiş həyatında ya filosof olmusan, ya da ilahiyyatçı.

– Bu fikri oxumuşam universitet vaxtı.

– Görürəm ki, inanmırsan. Əslində, inanmalısan. Görürsən, bəzən hansısa dəqiqələri, anları nə vaxtsa yaşamışıq kimi gəlir bizə. Bu doğrudur, biz nə vaxtsa yaşamışıq. Həyata yeddi dəfə gəlirik. Hər dəfə fərqli şəkildə yaradılırıq.

– Eyni adam kimi gəlsəydik... səhvlərimizi təkrar etməzdik.

– Biz bunu bilmirik; nəyi düz, nəyi səhv edirik. Amma bu fikirdəyəm ki, insanın yetişdiyi mühit, ata-anası, ulu babaları, genlər vasitəsi ilə ona ötürülən məlumatlar insanın formalaşmasının təməlini qoyur.

– Yaponlarla, onların mədəniyyəti ilə tanışlıqdan sonra görürəm ki, onlar insanın lap xırdalığından insan kimi yetişməsi qayğısına qalırlar. – İbrahim söhbəti dəyişir.

– Bizdə lap körpəlikdən Vətənə, millətə qarşı sevgi formalaşdırılır. Vətən bizim üçün hər şey deməkdir. Eyni zamanda biz çox zəhmətkeş xalqıq. Ver yeyim, ört yatım bizə yaddır. Biz işləməsək, dayana bilmərik.

– Bizim camaat da işləkdir. Amma uşağın, gəncin daxili aləmi, onların lazımı şəxs kimi yetişdirilməsi bəzən nəzərimizdən qaçır. Deyim ki, bir az unutqan xalqıq... Əlbəttə, bunları bir politoloq kimi deməməliyəm. Amma sən də politoloq olduğun üçün, bunları deməsəm də görürsən. Həm də mən bunu ikilikdə deyirəm. Böyük auditoriyada isə lazımı məsələləri qabardıram.

– Əlbəttə... Nə isə, otağa qayıtmaq istəmirəm. Heç yağış altında islanmısan?

– İslanmışam. Yağış yağanda ora-bura qaçışar, oxuyardıq:

Yağdı yağışlar,

Banladı quşlar.

Arpa yeməkdən

Saraldı quşlar.

– Nədən məhz quşlar?

– Bilməm... Yəqin ki, quşların evi, sığınacağı olmadığı üçün. Onlar çox vaxt eləcə açıq havada keçinib gedirlər. Fikir vermisenmi, yağış yağanda möhkəm civildəşirlər.

– Elədir... Gəlsənə gedək balıq tutmağa...

– Olar.

İbrahim Lui ilə birlikdə yaxınlıqdakı çayın sahilinə enir. Bələdçi götürümlər. Lui deyir: “Bütün Yapon təbiəti ona doğmadır, bələdçiyə ehtiyac yoxdur”.

Yağış güclənir, damlalar kofşionlarını döyəcəyir çayın sahilinə, – dərəyə enirlər. Yer yaş olduğu üçün sürüşkəndir.

– Ehtiyatlı ol.

– Uzağı çaya düşəcəyəm, –İbrahim deyir. – Balıqları elə əlimlə tutub sənə ataram.

Göy guruldayır.

– Lap yaz yağışına oxşayır. Hava heç soyuq deyil. Bir baxsana, qızıl balıq da tutdum.

Lui tutduğu rəngli fareli də otluğa atır.

– Bir az da tutaq, mehmanxana işçilərinə verərik.

Yağış heç dayanmır.

– Görən elə yer olarmı yağış həmişə belə yağsın, heç dayanmasın? Necə ki Antarktida həmişə qarlıdır, torpaq görünmür. – İbrahim soruşur.

– Əlbəttə var. Məsələn: bizdə... – Lui gülür. –Naqasakidə çox vaxt yağış yağır.

– Sizin ölkə də lap möcüzədir. Nə istəsən var... Naqasakidə həmişə yağış yağır.

Luinin üzünə təbəssüm yayılır.

– Mənim ölkəm belədir. Gələn yay gedərik. Orada bütün günü yağış altında gəzişərik. Bəlkə sən də dərdinə əlac olar. Yağışdan bezərsən, o sənə qəm-qüssə gətirməz.

– Olar. Yağış adiləşər mənim üçün, əvəzində sənə yel xəstəliyi tutaram.

Lui gülür.

Otele dönürlər. Tutduqları balığı yaponlarsayağı közdə bişirirlər. Lui soruşur:

– Sizdə də belə bişirirlərmi?

– Bişirirlər.

– İbrahim, bizim malikanəmiz, mənim ata-baba evim çay sahilində yerləşir. Evimizin yaxınlığından çay axır, sularında rəngbərəng farellər, müxtəlif balıqlar üzür. Günümüz o balıqları tutmaqla keçirdi. Qışa tədarük görürdük, balıqları duzlayıb, günəş altında qurudurduq, hissə verirdik... Çayın bərəkətindən bağ-bağçamız,əkin sahələrimiz bol ruzili olur. İşimiz ancaq məhsul toplamaq, yerbəyer etmək, qışda da xıdır-xıdır yeməkdir. Düzdür, mən indi ora az-az gedirəm. Amma bilirəm ki, hər şey yerindədir və əvvəlki kimi gözəldir.

– Mənim kəndim, rayonum erməni tapdağındadır. Mən lap uşaq idim oradan çıxanda. Amma bəzi şeylər yadımda qalıb. Anam sac üstündə kətə bişirirdi, samovar çayı qaynadardı, Novruz bayramında səməni halvası bişirirdi, şəkərbura, paxlava bişirirdi. İndi o yeməklərin dadını heç nədə tapmayıram. Bunlar bir yana, Lui, kimsə “mənim kəndim, bizim malikanəmiz” – deyəndə çox qəmlənirəm, ağrıdan ürəyim sıxılır. Kəndim, uşaqlıqda oynadığım o yerlər, yurdlar xəyalıma gəlir. Hər dəfə məni çağırırlarmış kimi, hiss edirəm. Çox ilginc bir şey bu. İnsan ürəkdən gülə bilmir, sevənə bilmir, daim qəlbində bir sıxıntı hiss edir.

– Əziz dostum, bilirəm. Sənin kədərini hiss edirəm. Əlimdən gəlsə, Vətəni düşmən əsarətindən almaqda kömək edərdim. Bəlkə bu, nə vaxtsa mümkün olacaq. O zaman bil ki, sənin yanındayam.

Nahardan sonra İbrahim və Lui yeni ofis axtarışına çıxdılar. Bir az darısqal və divanı azacıq bozarmış ofis Luinin xoşuna gəlmədi. Lui geniş və şıq, mebelləri təzə ofis axtarırdı. Nəhayət ki tapdılar.

...

Artıq yağış kəsmişdi.

– Səhər hava yəqin ki açılar. – Lui dedi. – Necədir buralar, xoşuna gəlirmi?

– Haralar?

– Bizim yerlər.

– Yaxşıdır. Gözəldir.

– Həm də çox gözəldir. Sizin yerlər də gözəldir. Amma çox kiçikdir.

– Necə yeni?

– Hər şey şəhərlər, kəndlər, göllər çox kiçikdir.

İbrahim Luinin keçən il Göygölə gedərkən də belə dediyini xatırladı. Lui gözəllər gözəli Göygölə baxmış və demişdi: “Gözəldir, amma çox kiçikdir”.

– Lui, Azərbaycan, əslində, kiçik dövlət deyil, böyük dövlətdir. Bizim Azərbaycan tarixən çox böyük dövlət olub. Sadəcə, hegemon dövlətlər onu parçalayıb, Cənubi Azərbaycan İran ərazisində, Şimali Azərbaycan isə Rusiya tabeliyində qalıb. Bunlar uzun söhbətdir.

– İbrahim, tarix çox şeyi dəyişir. İndi əvvəlki dövlətlərin çoxu yoxdur, bir çox xalqlar da yer üzündən silinib. Mənim düşüncələrim xalqlarla bağlı deyil, Təbiətlə bağlıdır. Mənim ələməmdə bütün bunlar – göllər, çaylar, dənizlər böyük olmalıdır ki, onları seyr edəndə intəhasızlığı duya bilim. Mənə belə gəlir: sizin dilinizdə Allah, bizim dilimizdə Təbiət hər şeydə bir harmoniya yaradıb. Hər yerin özünə uyğun fizionomiyası var. Məsələn: xırda çaylarda xırda balıqlar yaşayır, nəhəng okeanlarda isə balinalar. Elə səhrələr var orada piton ilanlar yaşayır, savannalarda fillər yaşayır, elə meşələr var ayı, aslan, meymun, nə bilim nələr, yaşayır. Xəzər dənizinin yerində okean ola bilərdimi, əcəba?

– Okean ola bilməzdi. Dediysin kimi, təbiətdə bir harmoniya var. Əgər Xəzərin yerində bir okean olsaydı, sunamilər, daşqınlar da olacaqdı, o zaman gərək İran bütün su altında qalaydı. Demək, çox şey mövcud olmazdı.

– Amma Yaponiya hər tərəfdən okeanla əhatə olunub.

– Olunub. O, tarixən buna uyğun formalaşmış. Nə isə...

– Mənə elə gəlir tarixən məğlubedilməz, böyük dövlətlərin məğlubedilməzliyində onların yaşadıkları torpaqların müstəsna rolu var. – Lui davam etdi. – Bu xalqlar çox əlverişli bir coğrafiyada yerləşib. Məsələn: Çin çox əlverişli coğrafiyada yerləşib. Bir tərəfini uca dağlar, sal qayalar, keçilməz sıldırımlar, bir tərəfini okeanlar qoruyur. O üzdən onların torpaqlarını qəsb etmək çətin olub tarixən. Lap keçmişdə tez-tez türklər hücum edirmiş torpaqlarına. Xalq ayağa qalxıb Çin səddini tikib, o da çox nəhəng bir tikilidir, hətta kosmosdan görünür. Çin səddinin tikilməsində bütün Çin xalqı iştirak edib. Deyilənlərə görə, hətta pul belə almayıblar, amma necə ürəklə tikiblərsə, əsrlər belə toxunmayıb ona, bu gün də mövcuddur. Ümumiyyətlə, Çin xalqı da çox zəhmətkeş xalq olub.

– Bilirəm. Qədim Çin sənəti, heykəltəraşlıq, dulusçuluq və rəssamlığı barədə Nizaminin əsərlərində belə, məlumat var. O dövrü biz tam bilmirik.

Türklər Çinə basqın edirmiş, – səbəbi o dövrün tələbatı olub. O dövrdə bir çox xalqlar bunla məşğul olub. Barbarlıq dövrü, nə bilim, nələr... Böyük fəthlər də başqalarının torpağını qəsb etməklə məşğul olub. Amma indi türklər ən sülhsevər xalqdır. Dünyada barış bərqərar etmək istəyir. Və dünya gücləri də onunla hesablaşır. Nə isə... Bunları çox fikirləşmə, Lui, tez qocalarsan.

Hər ikisi gülür. Bir azdan otelə qayıdırlar. Hərəsi öz otağına çəkilir.

...

İbrahim səhər Luinin zənginə yuxudan oyandı. Geyinib aşağı düşdü. Lui şən və gümrah səslə dedi:

– Yağış kəsib. Yaxşı gəzməli havadır.

– Hələ səhər yeməyi yeyək.

– Bilirəm, kişilərlə ac olduqda danışmaq belə, mümkün deyil.

Səhər yeməyi yeyərkən Lui soruşur:

– Bəlkə, zooparka gedək?

– Yox, zooparkı sevmirəm.

Lui gülür:

– Əslində, burada zoopark yoxdur. Amma çayın o tayındakı meşəlikdə canavar, ayı və marallar yaşayır. Tam təbii zooparkdır.

– Eləysə gedək. Hər şeyin təbiisini xoşlamırsan? Təbii zooparkda da olaq.

– Yox canavarla vuruşa bilmərəm, – Lui gülür. – Yaxşısı budur, çayın sahilində gəzişək.

Çay boyu yamacda gəzişirlər. Arabir gözə dəyən kol-kosların budaqlarından hələ də su damır.

– Gəlsənə bu kollardakı meyvələrdən yığaq, xeyirli giləmeyvələrdir. Çay dəmləyib içərik, tam orqanikdirlər.

Lui çantasından selofan paket çıxardır. Bir xeyli giləmeyvə yığırlar.

– Kənd təbiətini xoşlasam da, bütün həyatı kənddə keçən insanlara acıyıram. Mən yaşaya bilmərəm, – Lui dedi. – Dediym kimi, bizim ailə də kənddə yaşayır, çay kənarında böyük malikanəmiz var. Yaşadığımız yerin təbiəti hədsiz gözəldir. Meyvə bağımız, gül bağımız lap “Min bir gecə” nağıllarında təsvir olunan bağlar kimidir. Evimizdə ilin hər fəslində bolluq olur: yazda cürbəcür səbzələrdən tutmuş, qışda hər dürlü meyvəyə qədər, hər vaxt təzə balığımız, ətimiz olub. Qış yazatan cürbəcür meyvə quruları ilə çay içərdik. Qışda da qarpız-yemişimiz olub hər vaxt. Anam, atam, bacı və qardaşlarım həmişə hallarından məmnun idi. Heç biri bir dəfə də olsun, həyatlarından gileylənməz, başqa həyat arzu etməzdilər... Mənsə, bağımızda bir təcik vardı, onun üstünə çıxar, şəhərə tərəf gedən yola baxar, elə hey dərindən ah çəkərdim. Nəhayət, bir gün anam mənə əsəbiləşdi:

“Bu ah-ufunu yığışdır, – dedi. – Rədd ol get şəhərə, orada oxu, bir işə yara, ah-ufunla bizi güdaza vermə. Bu nə qaramatdır basıb səni. Gecə-gündüz ah-uf edirsən. Nə olub, nəyin kəmdir?”

Mən cavab verdim:

“Ana, çox darıxıram. Hər şey məni sıxır, ətraf məni sıxır, sanki nə isə elə hey mənə “Durma, gəl” – deyir. – O, sənin həyatın deyil, sən orada yaşamalı deyilsən, – deyir.

İbrahim soruşdu:

– Nədən elə darıxırdın?

– Bilmirəm, İbrahim... Hər şey birdən oldu. Bir yaz həmişəki kimi bağda işləyirdim. İstirahət vaxtı bağımızdakı təpəcikdə uzanmışdım. Oradan şəhərə gedən yol görünürdü. Yola baxırdım və nədənsə, ürəyim qüssədən sızılırdı. Sanki yollar məni səsleyir, durma, gəl, deyirdi. O yolların sonunda nə isə qeyri-adi bir həyat durduğunu hiss edirdim. Və o gündən elə hey darıxmağa başladım. Atalarda belə bir məsəl var: “Yayıdan çıxan ox geri qayıtmır”. Daha əvvəlki qız ola bilmədim heç. Nəhayət, şəhərə oxumağa getdim, politologiya fakültəsinə daxil oldum, maraqlı tələbəlik illərim oldu. Və nəhayət, budur, buradayam.

– Yaxşı ki buradasan.

– Bilmirəm, yaxşıdır, ya pis, – buradayam. Və əvvəlki kimi darıxmıram. Görürsən, darıxmaq tək sənə aid deyil. İnsan oğlu həmişə darıxır. Həyatında nə isə qaydasında olmayanda, insan yerində olmayanda darıxır.

– Sizin inancınız da maraqlıdır; yeddi dəfə dünyaya gəlmək; nəyi pisdir ki... Sadəcə, hər dəfə dünyaya gələndə keçmişdəki özümüzü tanısaydıq, maraqlı olardı. Həmin insan olardıq, yaşayardıq, amma səhvləri etməzdik.

– İbrahim, yeddi dəfə dünyaya gəlmək bizim inancımız deyil. Bu da müəyyən qrup insanların fərziyyəsidir. Fərziyyələr isə bitməz-tükənməzdir. Nə qədər insan var, o qədər də fərziyyə var, deyərdim. Necə ki barmaq izləri təkrarsızdır, eləcə də fərziyyələr təkrarsızdır. Amma insan oğlu bütün fərziyyələri qəbul etmir. Yaxşı ki, etmir, yoxsa indi hamı fərziyyə yürütməklə məşğul olardı. Əslində, indi deyirlər yaponların dini yoxdur. Amma mən, eləcə də bir çox yapon yaradılışın kökündə möhtəşəm, mücərrəd, işıqlı bir nəsnə durduğunun fərqi deyirik. Hər millət onu öz ağılı ilə fərqli düşünür və hiss edir. Əslində, siz də, biz də Allaha inanırıq, amma onu öz bildiyimiz kimi, bacardığımız kimi təsəvvür edirik. Fərq budur. Biz işıqlı, xeyirxah bir qüvvənin dünyanı idarə etdiyinə inanırıq.

– Bizim də dinimizdə Allahın qüsursuz, xeyirxah, ədalətli olması vəsf edilir. Onun hər bir yaratdığını sevdiyi vurğulanır.

– Elədir. Həyat çox qarışıqdır. Bəzən səhvlərimiz özümüzdən asılı olmur. Bu üzdən ümidli insanlar düşünür ki, həyata yeddi dəfə gələcək, nəhayət, səhvsiz ömür sürəcək və Tanrının cənnətinə gedəcəklər.

– Çox möhtəşəm fərziyyədir. Əslində, bizim dinimizdə də bu söylənilir: günahsız, adil, xeyirxah insan, qəlbində Allah xofu olan insan cənnətə gedəcək.

– Tanrı bizi yeddi dəfə ayrı-ayrı formada, ayrı-ayrı həyatda yaradır, bizə şans verir, istəyir özümüzü doğruldaq, daha yaxşı insan olaq və o, bizi cənnətinə alsın. Bu boyda sınaqdan düz çıxmasaq, vay bizim halımıza.

Nə yaxşı... Görürəm bu fərziyyəyə çox ümid edirsən, – İbrahim güldü.

– Mən, əslində, Allaha çox ümid edirəm, inanıram və onun bizi sevdiyini düşünürəm.

– Burada quru kötöklərdən oturaq var. Gəl bir az oturaq.

– Oturaq.

Əyləşirlər.

Lui qədim bir yapon musiqisi qoşur.

– Gözlərini yum, əllərini dizinə qoy, ya da yanına salla. Sənə necə rahatdır, elə et, dərindən nəfəs al. Çalış ətrafdakı səsləri dinləyərsən, hissələrini başlıbaşına burax.

- Oldu.
- Nə hiss edirsən?
- Ah, Lui, nə hiss etmirəm? Haradasa dənizlər dalğalanır, çaylar axır, bu-laqlar şırıldayır, quşlar göy üzündə uçuşur, savannada marallar, zürafələr, fillər gəzişir.
- Daha sonra? Bəs uzaq qalaktikalar, ulduzlar, planetlər, – onları hiss etmirsən?
- Hiss edirəm, sonsuz kainatı hiss edirəm. Sanki sənin qoşduğun bu musiqi elə məni oralara aparır. Qəlbim sinəmdən çıxmaq istəyir.
- İbrahim, dünyanı həmişə bütöv hiss et və özünün onun bir hissəciyi, parçası olduğunu qəbul et. Onda onu daha çox sevəcəksən. Başqa nə hiss edirsən?
- Kədər hiss edirəm. Haradasa solmuş çiçəklər, uçmuş barılar, bozarmış yurd evləri də sıralanır xəyalımda.
- Ah, İbrahim... sənın kədərın bitməyəcəkmi? İbrahim, bəzən nələrsə bizdən asılı olmur. Bizdən çox-çox əvvəl artıq məsələ həll olunub.
- Yox, Lui, Qarabağ məsələsi həll olunmayıb. Biz onu həll edəcəyik.
- Mən buna çox şad olaram.
- Çayın kənarına enirlər. İki nəfər balıqçı balıq tutur.
- Gəlsənə balıq alağ. Bu gün də təzə balıq yeyək.
- Olar. İkisi bəsdır.
- Bir neçə farel alıb otele dönürlər. Balıqları aşbaza verib nahara yemək hazırlamağı tapşırırlar.
- Başqa nə götürək, – İbrahim soruşur.
- Heç nə. Mən eləcə balıq yeyəcəm. Yeməkləri, – xüsusilə ətləri bir-birinə qatmaq düzgün deyil. Balığın yanında göy-göyerti, nar sıxılmış soğan, alça turşusu olsa, bəsdır.
- Olar, – İbrahim gülümsəyir. – Daha məni də yapon etmişən. Hər ikisi gülür.
- ...
- Axşama bir partiye dəvət almışam. Gedək, orada maraqlı adamlar görəcəksən, daha doğrusu, möhtəşəm adamlar, – Lui deyir.
- İndi ki parti keçirtməyə icazə yoxdur.
- Az adam olacaq.
- Cəmi on nəfərdən ibarət olan partide Lui bir nəfəri ona təqdim etdi:
- Bu mənim dostumdur, türkdür. O, yeni silah icad edib. Həmin silaha da öz adını verib, – Bayraqdar. Bu yeni tipli silahdır, dünyanın bundan xəbəri yoxdur.
- Hələ ki yoxdur. Amma çox yaxında dünya bu silahdan xəbər tutacaq.
- Nə gözəl. Tanışlığımızdan məmnun oldum. Umarım silahınız cahanşümul işlər bacaracaqdır.
- Bəli, əfəndim, çox ümidliyik. Yaxında bütün dünya bunu biləcəkdir. Və silahımızdan yalnız haqq işlər üçün istifadə edəcəyik. Bu yoldan geri dönməyəcəyik.
- Necə ki Ahmet Kekeç deyib:

***Hak bildiğindən geri dönməməli insan,
Konuştuğunda haqqı söyləməli,
Yazdığında hak namına yazmalı.***

– Mən türk millətini, türk şairlərini çox sevirəm. Məsələn: Nazim Hikmət... Duyğuları möhtəşəmdir, ümumbəşəridir. Təbiət tək-tək insanlara bu duyğuları belə möhtəşəm verir, onlar seçilirlər; istər şair, istər yazıçı, istər siyasətçi, istər də politoloq olsunlar, – Lui deyir.

– Tanrı tərəfindən seçilən millətlər də var. Məsələn, mən düşünürəm türk milləti Tanrı tərəfindən seçilən millətdir. Onun igid ruhunu öldürmək çox çətin-dir. Müəyyən məqamlarda məğlub olsalar da, yenə də dirçəldilər, çünki ruh öl-mədi onlarda, – qəhrəman, döyüşkən, məğlubedilməz ruh... – Bayraqdar dedi.

– Yapon xalqı da belədir... – Lui güldü.

– Əlbəttə... sözsüz...

... İbrahim heç nə demədi.

– Dostum, Azərbaycan da türk millətinin bir qoludur. O da müəyyən məqamlarda məğlub olsa da, sonunda sözünü deyəcək, qələbə çalacaq. Mən buna əminəm. Eşitmisizmi Sarıqamış faciəsi haqqında? Doxsan min gənc türk əsgəri donaraq öldü. Rusiya bir güllə atmadan, əziyyət çəkmədən Türk üzərində qələbə çaldı. Amma sonunda mərd türk xalqı yenə də sözünü dedi, məğlubiyyəti öz tarixindən sildi, ayağa qalxdı və yenilməz bir dövlət oldu. Çox şükür. Azərbaycan da belə olacaq.

– Bilirəm... – İbrahim dedi.

...

İbrahim otağında uzanıb, internetdə dolaşır. Azərbaycanda müharibənin başladığını söyləyirlər. Azərbaycan xalqının öz torpaqları uğrunda döyüşə atıldığını vuğulayırlar.

Demək belə... Axır ki xalq ayağa durdu... Eməni tapdığına qalan torpaqları azad etməyə başladı. Əgər onu məhz indi azad etməsələr, bir otuz il də əsarətdə qalacaq. Və indiki yaşlı nəsil ölüb gedəcək, cavanlar yaşlanacaq, gənc yeni yaranan nəsillər də torpağı xatırlamayacaq. Həm də nə görmüş ola-caqlar ki, onlarda yurd məhəbbəti də alovlansın?

Müharibə xırda uşaq oyun-oyuncağı deyil, burada bir yumruq kimi birləşmək və bir nöqtəyə vurmaq lazımdır. Mükəmməl ordu, ordunu idarə edən cəsur komandır lazımdır, dünyaya hökm edən qüvvələrlə bacarmaq, onları öz haqq işinə inandırmaq lazımdır. Müharibədə sənin haqq işinə kömək edəcək qüvvələr mütləq olmalıdır.

Çox, şükür... İlham Əliyev bütün bunları bacarmışdır.

...

– Lui, mən Azərbaycana gedirəm. Orada müharibə başlayıb. Ümid edirəm bu dəfə bacaracağım.

— İbrahim, əlbəttə, bacaracaqsınız. Sadəcə, hər şeyin öz zamanı var.

– Artıq səfərbərlik elan olunub. Ümid edirəm: bu dəfə ruslar ermənilərə kömək etməyəcək. Və biz qalib gələcəyik. Səhər yola düşəcəm. Xalqım ölüm-dirim mübarizəsinə qalxmışkən, burada otura bilmərəm. Görürəm, hiss edirəm, bu dəfə başqa cür olacaq. Demək, neçə illər bu müharibəyə hazırlıq gedirmiş. Bu çox gözəldir.

– İbrahim, sənın işin də vacibdir. Sən burada başqa millətləri öz haqq işinizə inandırırısan. Əvvəllər mən elə bilirdim ermənilər haqlıdır. Amma indi bilirəm ki, onlar qəsbkardır, sizin vətəninizi, dədə-baba yurdunuzu talan ediblər, mənimsəyiblər... Eləcə də bütün yapon xalqı artıq həqiqəti bilir.

– Lui, burada oturmaq, kənardan olanları seyr etmək mənim üçün çox əzablıdır. Mən hadisələrin içində olmalıyam. Əsgərlərin sırasında dayanmalıyam.

– Bəs sən burada işin nə olacaq?

– Bu işi hələlik dondururam.

– Mən də sənənlə gedirəm.

– Olmaz, Lui. Sən öz işinə davam et.

– Yox, əzizim. Biz dostuq. Mən öz dostumu tək buraxa bilmərəm.

– Birdən müharibə uzandı? O zaman necə olacaq bəs?

– Buna sonra baxarıq. İndi isə biz birlikdə Azərbaycana gedirik. Politoloq olsaq da, orada nə baş verir, – dəqiq bilmirik. Məsələni orada aydınlaşdırırıq. Kağız-kuğuz, sənəd işlərini həll etmək üç gün vaxt apardı. Nəhayət, İbrahim və Lui Azərbaycana yola düşdülər...

...

Artıq İbrahim döyüşdədir. Dəstələrində otuz nəfər əsgər və bir komandir var. Komandirin və hər döyüşçünün öz həyat tarixçəsi, düşüncəsi var. Komandir Füzuli qaçqınıdır. On beş yaşında Füzulidən çıxıb. Həyatını hərbi işinə sərf edib. Və budur, bu gün də buradadır.

Komandir əsgərlərə deyir:

– Otuz ildir düşmən tapdağında olan bu yerləri siz cavanlar xilas edəcəksiniz, siz qəhrəmansınız, siz cəngavərsiniz, siz yaşınızdən, başınızdən böyük bir missiyanı yerinə yetirirsiniz.

Hər dəfə komandir belə deyəndə, əsgərlər sanki bir az böyüyür, sinələri genişlənir, boyları ucalır, içlərində daha sərt, daha vüqarlı, cəsarətli birisi dirçəlir. Artıq vuruşlarda ön sırada getməkdən çəkinməyir heç biri.

Müharibədə ölüm də, qorxu da adiləşir. İbrahim də, əsgərlər də yalnız uğrunda vuruşduğu torpaqları, tarixi missiyalarını düşünürlər.

Artıq çox irəliləyiblər; onların fəxr-fəxarət mənbəyi Bayraqdar PUA-ları da bir əfsanə olub sanki. Göy üzündə süzən qartala bənzəyir bu pualar. Onların sevinc mənbəyi, düşmənin qorxulu kabusu...

Komandir hər kənd, rayon alınanda göz yaşlarını saxlamır belə; hönkürüb ağlayır, deyir: qalibiyyət duyğusundan gözəl bir duyğu yoxdur, bu, haqq-ədələtə söykənəndə, vətəni düşmən tapdağından xilas edəndə daha möhtəşəm olur, bunu yaşamaq hər oğula, hər əsgərə, hər xalqa qismət olmur. Komandir deyir ki, illərlə bir-birinə etiraf etməsələr də, utancları böyük olub; bəzən kədərləniblər, bəzən ümitsizliyə qapılıblar, nədən belə bir taleyə məruz qaldıqlarını öz-özlərinə sual ediblər, bunun günahını öncəki nəsillərdə görüblər.

İndi isə bütün bu yaramaz, mənfur utanclar arxada qalır. Onlar, onların xalqı bu utancları geridə qoyur. Bunun nə demək olduğunu anlayırsız mı? – Əsgərlərə sual edir.

– Sizin hər biriniz mənim balamsınız, qəhrəman, igid balam, ağ saçlı anasını – Qarabağı mənfur düşməndən, ermənidən xilas edən balam... Hamısını tək-tək qucaqlayır, gözlərindən öpür. İbrahim hər dəfə komandiri dinləyəndə təəccüb edir; Komandir də eynən onun kimi düşünürmüş, o, tək deyilmiş, onun xalqının mərd oğulları hamısı vətən həsrəti ilə qovrulmuş...

Qarşıda həlledici döyüşlər var, əsgərlər bunu bilir və heç biri döyüşdən qorxmur... Əvvəlcə PUA-lar göy üzünə qalxır. Sanki məğrur qartallar süzür göy üzündə.

Ermənilərin içinə vicvicə düşür.

– Çal qılıncın, ağam Qazan, yetdim, – deyir Komandır. Bilirlər bu sözlər “Dədə Qorqud”dandır. Komandır hər birini bir Qazan xan bilir. Bu sözlərlə hələ döyüşün bitmədiyini bildirir, özü də yanlarında vuruşur. Onu hər an yanlarında hiss etmək əsgərlərə yenilməz güc, təpər verir.

Erməni postlarını PUA-lar məhv edir. PUA-lardan canını qurtaranları da əsgərlər biçir. Nəhayət, döyüş başa çatır, tüstü yavaş-yavaş çəkilir. Bir-birinə biruzə verməsələr də, gözləri sıraları axtarır; kim var, kim yox? Əkrəm və Nadir gözə dəymir. Düşüb axtarırlar.

Bir çökəklikdə tapırlar. Hər ikisi yaralıdır. Əkrəmin sağ qolundan qan fışqırır. İbrahim hiss edir qorxuludur, Turanla birlikdə qanı kəsməyə çalışırlar. Nəhayət, bacarırlar, amma Əkrəm gözlərini yumub.

– Əkrəm bala, səni xilas edəcəyik, qorxma. Çalış dözümlü ol, – komandır deyir. Əkrəm gülümsünür, qan axan qolunu heysizcə tərpədir, yumruqları sıxılır. Dodaqları tərpənir.

– Bilirəm, – deyir...

Nadirin yarası yüngüldür, deyəsən, qanaxması yoxdur, hər halda, belədir. Boynunu təpədə bilmir. Gözləri çox qızarıb. Bircə daxili zədəsi olmasın. Nəsə heç danışmır. İbrahim bilir: kontuziya alıb. Dili tutulub, qulağı batıb. Onları həsir xəreyə qoyub cəld aşağı yola düşürdülər, təcili yardım gözləyirlər. Nəhayət, hərbi sanitariya maşını görünür, yaralıları götürüb cəld uzaqlaşır.

Belə... Beləcə neçə döyüş yoldaşlarını yola salıblar. Qəribədir, hələ ki onların komandasında birbaşa döyüş meydanında həlak olan yoxdur. Yaralılarla, onların olduqları xəstəxana ilə komandır əlaqə saxlayır, yeni məlumatları əsgərlərə çatdırır. Deyir ki, yaralıların vəziyyəti yaxşıdır, yaxınlarda döyüş meydanına qayıdacaqlar.

Orxanın çox yaxşı səsi var. Hərdən oxuyur:

Hoydu, dəlilərim, hoydu,

Yeriyin meydan üstünə.

Havadakı şahin kimi

Tökülün al qan üstünə.

İgidlik də bir sənətmiş... Və beləcə, döyüş meydanında yetişirmiş... sən demə. Birinə güllə dəyir igidin, biri yaralanır, yarasından qan fışqırır, dodaqları gülümseyir, birisi heç danışmayı, amma gözləri ilə ürək-dirək verir, yaşadığını söyləyir, gedərsə, “qəmlənməyin” söyləyir. Vətən söyləyir...

Artıq Füzuli ətrafındadırlar, – komandırın on beş yaşında tərək etdiyi Füzuli ətrafında. Döyüşə girmələrinə saatlar qalıb. Komandır əsgərləri başına toplayıb döyüş tapşırıqlarını verir. Yenə də hər birinin gözündən öpür.

– Siz mənim igid qartallarınımsınız, onu bilirsinizmi? – deyir. – Vətən bizlərə əmanətdir, – deyir. – Bu uca dağlar bizim oylağımızdır, bura bizim evimizdir, biz bir ailəyik, – deyir. – Siz mənim oğullarınımsınız, – deyir. – Bu dağlar özü bizi qoruyacaq, – deyir.

Göynən gedən beş durnalar,

Bizim ellər yerindəmi?

Bir-birindən xoş durnalar,

Bizim ellər yerindəmi?

Döyüş başlayır... Hər tərəf barıt qoxuyur. Gurultudan bir-birini eşitmirlər belə. Tüstü aləmi bürüyüb. PUA-lar göy üzündə süzür. Ardınca toplar guruldayır, snayperlər işə düşür.

– Çal qılincin, ağam Qazan, yetdim! – deyir komandir.

Haradasa buralardadır, sağdır. Bu gün onun vətəni azad edirlər. Güllü-çiçəkli vətəni. Nübar narlar, armudlar, heyvalar dururmu ola? Bircə döyüş bitsəydi, çox susuzlayıblar, komandirin ata -baba yurdunda bir çay dəmləyib içsəydilər. Artıq öldürdükleri mənfur ermənilərin sayını itiriblər.

Sağ cinahda duran sinayperçi Cəlalın səsi gəlir: “Vuruldum deyəsən”. İbrahim hücumu dayandırıb ona tərəf gedə bilməz... Bu, cinayətdir. Var gücülə qışqırır:

– Ənvər, Cəlala bir bax! Vurdular deyəsən. Tüstülər, gurultular içərisindən səslər gəlir... müxtəlif səslər. Görən, Cəlalın vəziyyəti necədir?

Narahat olur.

Nəhayət, “Çal qılincin, ağam Qazan, yetdim, Cəlal mənim yanımdadır”. – Ənvərin səsini gurultular içərisində ayırır. Ümidlənir, hər halda, Cəlal tək deyil. O, dayana bilməz, irəliyə getməlidir. Bu beş-altı erməni harayasa qaçır, deyəsən. Bəlkə də bizimkiləri məhv etməyə tələsirlər. Komandir İbrahimə əmr verir. İbrahim avtomatın lüləsini ermənilərə tuşlayır, onlar bir-birinin ardınca yerə sərilirlər. Biri İbrahimə tərəf nə isə atır. Komandir əmr verir: “Uzan!” İbrahim uzanır. Bir az keçir, yaxınlıqda bərk gurultu qopur, alov dilimləri görünür. “Yuvarlan kənara!” –komandir çığırır.

İbrahim həmin an hara isə qaranlığa yuvarlandığını hiss edir, deyəsən, qaranlıq uçuruma yuvarlanır, hər tərəf qaranlıqdır, səslər kəsilir...

Nə qədər vaxt keçdiyini anlamır, çox susayıb... Dodaqları susuzluqdan quruyub. Hardansa su şırıltısı gəlir, suya tərəf can atır, Ənvərin səsi qulaqlarına gəlir.

– Aç gözünü, ağam Qazan, yetdim! – deyir. Gözlərini açmağa çalışır. Baş üzərində Ənvərin Qarabağ səmasını andıran göy gözlərini görür.

– Ayıldı, şükür, – əsgərlərin səsini eşidir. Cəld ayağa durur.

Komandir gülümsünür:

– Yaxşısanmı? Yaran-filan yoxdur. Şükür. Döyüş qurtardı, Füzulini almışıq, ermənilər qaçıb, şəhəri tərk ediblər.

– Bəs Cəlal hanı? – İbrahim soruşur.

– Onu xəstəxanaya qaldırdıq, narahat olma, vəziyyəti yaxşıdır.

... – Bu Hilaldır, bu Müşfiqdir... bu da Qafur... hamı yerindədirmi?

– Üç nəfəri xəstəxanaya göndərdik, – komandir deyir.

– Bir su verin içim, – İbrahim su ilə dolu parçı başına çəkir, beyni aydınlanır, özünə gəlir, ayağa durur. Komandir fərəhlə onları süzür:

– İndi isə mənim ata evimə doğru gedəcəyik, – deyir. – Hazırlaşın.

Şəhərə daxil olurlar. Hər tərəfdən sıra ilə düzülmiş evlərlə əhatə olunmuş küçə ilə irəliləyirlər. Evlər necə də köhnəlmişdir...

– Yaşamadıqları evləri, kəndləri, şəhərləri niyə zəbt elədi bu allahsızlar. Onlar üçün bunlar heç nədir, bizim üçün isə saysız-hesabsız xatirə mənbəyi, hər daşı, guşəsi əziz olan vətən torpağı.

İyirmi səkkiz illik ayrılığın kədəri çökmüşdü hər küçəyə, hər bariya. Bozarmış darvazalar, yıpranmış barılar, yabanılaşmış gül kolları, ağaclar. Qəribəyiblər elə bil. İgidləri görüb, bozarmış üzləri gülümsəyir sanki.

Komandir danışır:

– Nə sevgilər, nə məhəbbətlər yaşanmışdı bu evlərdə, nə oğullar, nə qızlar böyümüşdü, nə analar, nə atalar oğul, qız boyu sevmişdi. İyirmi səkkiz il əvvəl çıxmışdıq buradan... Sanki dünəndi... dünən kimi görünür. Amma insan üçün uzun bir zaman ayrılığı. Ömür nədir ki... Bir su içimi... Bu ömrü badi-fənaya və-rəndə insan çox əzab çəkir, hansısa utancı daşığında yaşamır heç... İndi sizi öz evimizə aparacam. Bu, Həmid dayının evidir, – böyük aynabəndli evi göstərir. Aynabəndlər qırıq-qırıqdır, bəzi salamat şüşələr torpaq rəngindədir eləcə – vaxtilə kəndin ən görkəmli evi idi. Bu da İsmət xalanın evi. İsmət xala hamımıza – bütün məhəllənin uşaqlarına yumurta boyayardı, qovurğa qovurardı.

Bu da bizim darvazamız, evimiz... – Komandir ağlayır, rəngi ağappaqdır.

Köhnə, bomboz bozarmış dəmir darvazanı itələyib açır, həyəətə daxil olurlar. Hər tərəf otluq və tikanlıqdır. Az qala adamboyu qalxmış otların arası ilə irəliləyirlər.

– Ehtiyatlı olun, – Ənvər deyir, – mina-zad olar.

Komandir bozarmış divarları, yabanılaşmış gül kollarını, ağacları öpür.

– Vətən... Ah Vətən... Sənsiz necə dözdük bu illəri. Qoynu gülşən vətənim. Çəşmələrin, çayların bizsiz yenə çağladımı, çiçəklərin, güllərin hər bahar açıb bizi harayladımı? Dağlarına duman gəldimi, otluqları, çəmənləri şəh bürüdü-mü? Darıxdınmı bizim üçün?

Komandir pillələri az qala uçaraq evlərinə qalxdı. Otaqları fırlandı. Köhnəlmiş, sahibsiz qalmış ev əşyaları bombozdu, çarpayılar, taxtlar, kitab, qab-qacaq şkafları bombozdu. Amma o, bütün bu ev əşyalarını, qapı və pəncərələri elə məhəbbətlə öpürdü ki...

– Ərdoğanı, Bayraqdarı da gətirəcəyəm bura. Xızır kimi dadımıza yetişdilər. Ay yurdum, ay evim... Uşaqlığım burda keçdi... Səni bu gəncəcik oğlanlarla xilas etdim yağı tapdağından, ay evim, ay yurdum. Bax bu qartallarla, hələ neçəsi burda yoxdur. Amma sən onları da tanıyacaqsan...

Komandir ağlayır, əsgərlərə üz tutub deyir:

– Mənim ağlamağıma təəccüblənməyin. Mən ağladıqca illərlə hiss etdiyim utancdan, xəcalətdən yuyunuram. Siz xoşbəxt nəsilsiniz, müharibədən sonra utanc yox, qalibiyyət duyğuları yaşayacaqsınız.

Aynabənddə atılıb qalmış, toz basmış samovarı yuyub təmizlədilər, çay qaynatdılar. Komandir öz əlləri ilə nar, armud, heyva ağaclarından meyvə dərdi, gətirib süfrəyə qoydu. Çay da, meyvələr də bu dağların ab-havasını qoxuyurdu, bal dadırdı.

Gecəni komandirin ata yurdunda keçirdilər. Komandir zirzəmidə atılıb qalmış odun sobasını tapıb qurmuşdu. Sobanı qalamışdılar. Otağı xoş bir rayihə bürümüşdü. Komandir gülümsünür, elə hey danışdı. Səsi nağıl söyləyən nə-nələrin səsini andırırdı lap. Bayırda isə külək əsir, qaranlıqda ağac budaqları xışıldayırdı.

– Çox xoşbəxtəm. Ata yurdu gördüm axı... Ata evimdə sizi qonaqladım axı... Ah Vətən, Vətən...

**Payız qışdan əzəldir,
Yarpaq tökən xəzəldir.
Vətən viran olsa da...
O cənnətdən gözəldir.**

Səhər əsgərlər komandirin səsinə yuxudan oyandılar. Komandir çay qaynatmış, əsgərlər üçün süfrə açmışdı, hardansa əsgərlər üçün isti çörək, yumurta gətirmişdilər. Deyəsən, arxa cəbhədən yardımsevərlər gəlmişdi. Bir neçə səbətdə isti geyim, papiros da vardı.

– Samovarin səsi, istilik, isti çörək ətri... Lap evimizi xatırladım... – arıq və çəlimsiz Ənvər ləzzətlə yerində gərnəşdi. Bu nə xəcalətdir Komandir, bizi nədən durğuzmamısınız. Biz qaynadardıq samovarı...

– Qırışmal, samovarmı qaynatmışan ömründə? Mən cəkəcəyəm hər nazınızı. Siz gəncsiniz, yatıb dincəlməlisiniz. Evimizdə sizi qonaqlamaq bilsəniz necə xoşdur...

Deyəsən, o, yenə ağlayırdı... Kişinin, komandirin ağlamasının acizlik yox, güc əlaməti olmasını əsgərlər ilk dəfə görürdülər.

Onlar süfrə başında əyləşib ləzzətlə səhər yeməyi yedilər. Yemək bitən kimi komandir zənbillərdəki isti geyimi, ayaqqabını əsgərlər arasında bölüşdürdü. Əsgərlər evləri – valideynləri ilə danışdıqdan sonra yola düzəldilər...

Kimsəsiz küçələrlə şəhərin o biri başına tərəf yol aldılar. Küçələrdə tək-tük toyuq-cücə, sahibsiz it-pişik gözə dəyirdi...

– Bunları tutmağa vaxt tapmayıblar əclaflar. Hər şeylərini aparıblar. Bizim camaat isə ayaqyalın, başıaçıq çıxdı o vaxt, çox adamın ayağını don vurmuşdu, – Komandir dedi.

Artıq Füzuli şəhəri arxada qalırdı. Göy otluqla, təpələrlə irəliləyirdilər.

– Mən uşaq olanda elə bilirdim şəhərlər nə isə fərqlidir, onlar dağ qoynunda, hansısa bir yamacda yerləşməyir. Eləcə hər tərəfi saysız-hesabsız evlər olur, asfalt küçələr olur, getdikcə gedirsən, küçələr bitməyir, – Ənvər dedi.

– Hə, mən də elə fikirləşirdim. – Dilqəm söhbətə qoşuldu. – Amma bütün şəhərlər eləcə yamaclarda, düzlərdə yerləşirmiş sən demə.

– Dağlarda da yerləşəni var, – komandir dedi. – İnşallah, Şuşanı görəcəksiniz – İbrahimin yurdunu. Eləcə dağın başında durur. Qala kimi... Bəlkə, Koroğlunun oylağı Çənlibel elə Şuşadır – düz dağın başında.

– İnşallah oranı da alarıq. Orada da bir çay dəsgahı qurarıq deyilmi, İbrahim? Neçə yaşın vardı ordan çıxanda?

– On yaşım vardı.

– Xatırlayırsanmı oraları?

– Heç yadımdan çıxmadı ki... Siz Füzuliyə, ata evinə qayıdanda danışdırdınız ha, – elə bilirdim, mənim könül pıçıltılarımdır.

Artıq Şuşa uğrunda – İbrahimin ata yurdu uğrunda döyüşlər gedir; dağlara addım-addım, dizin-dizin dırmaşırlar. Komandir deyir: “Şuşa gözəllər gözəlidir, divlərə əsir düşüb. O, dağların başında sanki qaladır. Onun alınması şərəf və vicdan işidir”.

Dizin-dizin dağlara dırmaşmaq əsgərlərin əllərini və dizlərini yara edib. Bir tərəfdən də soyuq, ara vermədən yağan yağış əsgərlərin əhədini kəsib. Hava tutqun və bozultudur.

– Havanın belə olması bir tərəfdən xeyirdir, – komandir deyir, – düşmən əsgərlərimizin yerini dəqiq təyin edə bilməyir.

Əsgərlər dəstə ilə yox, iki-iki, üç-üç irəliləyirlər. Komandir əsgərləri dörd, beş nəfərlik kiçik dəstələrə bölüb.

– Dağa dırmaşmaq belə, daha asan və təhlükəsizdir, – deyir.

Dilqəm, Adəm, İbrahim və Ənvər bir irəliləyirlər. Erməni əsgərlərin başı üzərindən mərmə yağdırır. Artıq üç gündür yuxusuz olan əsgərlər hərdən azacıq nəfəs alıb, yollarına davam edirlər. Əlləri qan içində olan Ənvər:

– Qayanın altında bir az nəfəs alağ, – deyə söylədi.

Təzəcə oturmuşdular ki, dəhşətli bir gurultu qopdu, hər tərəfi tüstü və toz bürüdü. Az qala, nəfəsi kəsilən İbrahim tüstü və duman kütləsindən kənara qaçmağa çalışdı. Tüstü çox acı və yandırıcı idi, az qala, nəfəsi kəsilirdi. Əl atıb cürdəyini yoxladı, yerindəydi, sudan bir neçə qurtum aldı.

– Dilqəm, Adəm, Ənvər, hardasınız? – var gücüylə çığırdı. Səs-səmir yoxdu... Ətrafi dolaşdı. Hardasa buralarda olmalıdırlar. Ola bilməz ki yox olsunlar, indicə bir yerdə əyləşmişdilər. Tüstü yavaş-yavaş çəkilirdi. Budur, Ənvərin qan içində olan əli, torpaq kütləsinin altından tərənir... Cəld yüyürüb torpağı təmizləyir. Əl eləcə durur, bəs sahibi hanı? Ətrafa baxır... Hər şeyi anlayır, Ənvər artıq yoxdur... Dəhşətə gəlir... Ölüm... öz sərt üzünü göstərdinmi?

Gözlərində yaş gilələnir... Bəs Adəm, Dilqəm... Bir yerdəydilər axı... Ətrafi axtarır... Bir neçə ət parçasına rast gəlir... Qəlbinin yerində sanki daş hiss edir.

... – Erməni, qanını içəcəyəm, erməni... Sənə heç rəhm etməyəcəm, erməni. Qorx məndən...

Artıq yolu itirib. Hava bombozdu, yağış heç ara verməyir, pal-paltarı su içindədir, soyuq sümüklərinə işləyir, neçə gündür ki, acdır. Heç nə fikirləşmir, keçmiş və gələcək öz mənasını itirib, yalnız bu an var. Və bu an kədər və nifrətdən ibarətdir, dəhşətdən ibarətdir. Kədər qəlbini çulğalayır. Gənc və vəfalı dostlarının cəsədi belə qalmadı ki, küreyinə alıb daşsın. Nə deyəcək komandirə, nə deyəcək?

Yağış güclənir, damlalar qayalara dəyib səslənir, qayalardan xırda çaylar axır sanki. Hər tərəf su qoxuyur, nəm qoxuyur. Artıq taqəti qalmayıb. Susuzladığını hiss edir. İri bir yarpaq qırıb yağış damlalarının altına tutur, nazik şırnaqla axan sudan doyunca içir. Gerçəklik duyğusunu itirib, azacıq mürgüleyir... Budur, rahat, isti otağında uyuyur, yağış damlaları ona, otağına layla çalır sanki. Qapı açılır, Lui əlində kiçik padnos ona isti çay və mürəbbə, kökə gətirir. Ah, bütün bunlar... Qəfildən komandirin səsi gəlir qulaqlarına.

– Çal qılincin, ağam Qazan, yetdim! – deyir. Gözlərini açır. Heç kəs yoxdur. Hər tərəf yağış və sudur, soyuqdur. Anlayır buralarda ləngimək ölümə bərabərdir... Osa Qarabağın azad olunduğunu görmək istəyir. Dilqəm, Adəm və Ənvərin qisasını almaq var hələ mənfur ermənidən. Bütün gücünü toplamalıdır... toplamalıdır...

– Ah, komandir... bircə sizə yetişsəydim...

Amma komandirə yox, erməniyə də rast gələ bilər. Hər şeyə hazır olmalıdır. Qulağına müxtəlif səslər gəlir.

Artıq şəhərə qalxıb. Allı-güllü yurdunun görüşünə gəlib. Budur, küçələr... yağış altında nəğmə oxuyaraq qaçdığı küçələrə çox bənzəyir. Nə hündür barılardır, yaddaşındakı əzəmətli barıların özüdür sanki... Diqqətli olmalıdır... çox diqqətli... Tapançasını, avtomatını yoxlayır... Qarşıdan iki nəfər gəlir, cəld kolluqda gizlənir. Ermənilər öz aralarında danışaraq yanından ötürülür.

– Bu, Ənvər üçün, bu da Adəm və Dilqəm üçün, – tapança ilə nişan alır və atır. Hər iki erməni anındaca yığılır. Bir də vurur, qoy cəhənnəmə tez vasil ol-

sunlar. Artıq düşmən tərəfdə olduğunu bilir. Hündür barıların dibi ilə irəliləyir. Əfsanəvi Şuşa... xəyallarının oylağı, nağıllar yurdu... Nə qəribə görüşdür bu, İlahi. Öz yurduna gizlin-gizlin, əlində silah daxil olur, artıq bir neçə erməni öldürüb. İçində bir Qazan xan oyanıb sanki. Qazan xandan nəyi əskikdir onun? O da müasir Qazan xandır. Nə gözəldir bütün bunlar, xalqı hələ də Qazan xanlar yetişdirir. Bəlkə də, Koroğludur. Luiyə bütün bunları söyləyəcək; içində Koroğlunun, Qazan xanın canlandığını, onlar kimi düşündüyünü, zaman məfhumunun sanki yox olduğunu söyləyəcək. Özünün çox qəribə bir şəkildə Koroğlu ilə, Qazan xanla eyniləşdiyini söyləyəcək.

Qarşısında uzanan hündür barılara baxır. Sakitlikdir. Bu onu qorxutmur. Deyəsən, qorxu hissini itirib. İndi yalnız erməni öldürmək istəyi var içində. Aha, bu darvaza açıqdır. Ehtiyatla içəri daxil olur. Cəld özünü kolları atır. Azacıq özünə gəlib ətrafa baxır. Aman Allah, bu tanış ağaclar, bu kollar... Yoxsa, öz evləridir? Özüdür ki var... Sonra da deyirlər Allah yoxdur (əstəğfərullah!). Olurmu heç? Allah onu sanki quş dimdiyində gətirib on yaşında tərki etdiyi həyətlərinə atıb, evlərinə atıb. Və sanki fəvqəladə bir güc içini doldurub. Bir az da qalın kolları tərəf sürünür. Birdən səslər eşidir; çiyini avtomatlı ermənilər indicə onun girdiyi darvazadan bayıra çıxırlar, sayır; düz on bir nəfərdir. Avtomatını yoxlayır, anıdaca qərar verib bariyə çox yaxın, tanış, əzəmətli qoz ağaclarına dırmaşır. Ermənilər ayaq saxlayıb öz aralarında nəsə danışirlər.

– Nə nişangaha gəlirlər... – sadəcə, çox diqqətli olmalıdır, atışı sərrast və öldürücü olmalıdır. Cəld və iti tərپənməlidir, onlar özlərinə gəlməmiş, hamısını biçməlidir. Atır.

– Bu bir... bu iki... bu üç... bu dörd... – sonuncu ermənini də vurur... Bir də vurur...

Özüdür ki var... Qəlbi həyəcədən titrəyir. Onların evi, onların aynabəndi... Bu aynabənddə çox oynamış, ailəlikcə bu stolun başında çox əyləşmişdilər... Gözlərindən yanaqlarına yaş süzülür. Ağladıqca yüngülləşir...

Nəhayət, bir az sakitləşir. Stolun üzərinə göz gəzdirir. Süfrədə çörək, kolbasa, bişmiş yumurta, pendir var. Aclığı hiss etmir, amma dörd, ya beş gündür ki acdır, nəsə yeməlidir ki, dizlərində taqət, qollarında qüvvət olsun. Bir dilim çörək götürüb pendirlə yeyir. (Əziz evi onun beş gündür ki, ac olduğunu düşünüb onu süfrə ilə qarşılayıb). Gözlərindən yenə yaş süzülür. Lakin anlayır: indi nostalji hisslər vaxtı deyil... Sonra... sonra ağlayar, indi isə... mümkün qədər erməni öldürməli, döyüşən ordularına kömək etməli, buradan sağ qurtulub, dəstələrinə yetişməlidir. Bütün diqqətini, gücünü cəmləməlidir. Soyutma yumurtadan da birini yeyir, özünə hələ soyumamış çaydan təmiz bir fincana süzüb içir, həyəətə düşür.

Vurduğu ermənilər baş-başa uzanıb. Biri deyəsən yaralıdır, ona baxıb nə isə deyir. Cəld avtomatını, silahını alır, əl-qolunu bağlayır. O biri avtomatları da yığırdır, həyətlərində gizləyir. Yaralı əsgərin vəziyyəti çox da ağır deyil. "Onu sağ saxlamağın əhəmiyyəti varmı?" – düşünür.

– Azərbaycanca bilirsənmi? – əsgərdən soruşur.

Əsgər "hə" mənasında başını tərپədir.

– Danış görüm.

Əsgər heç nə demir...

Tapançanı başına dirəyir.

- Mənim atam azəri... Mən azəri... Məni öldürmə... – əsgər deyir.
- Azəri... Eləysə nədən bizə qarşı vuruşursan?
- Bu əmrdir. Qarşı çıxsam, məni öldürərlər.
- Buraları tanıyırsanmı?
- Bəli...
- Eləysə, yolu mənə göstər. Bizimkilər hansı tərəfdədir? Cəld ol, yalan desən, səni vuracağam.
- İrəliləyirlər.
- Onlar məcsid tərəfdədirlər.
- Şəhərdə erməni çoxdurmu?
- Var. Çoxu qaçır.
- Necə edək ki, bizimkilər bizi vurmasın.
- Ağ bayraq qaldıraq.
- Hardan alım ağ bayrağı?
- Məndə var.
- Çox ehtiyatlısınız...
- Nə edək... Heç kəs ölmək istəmir...
- Ölmək istəmirsinizsə, başqasının torpağında nə gəzirsiniz?
- Bu sizdən, məndən çox-çox əvvələ söykənən bir problemdir.
- Başqasının torpağı insanı xoşbəxt etmz, – bunu anlayın. İşğal etdiyiniz torpaqları viran qoymusunuz, çoxunda heç yaşamamısınız. Bir yer ki sizin deyil, yaşamaq istəmirsiniz, nədən qəsb edirsiniz?
- Hamısını yaşlı ermənilər edib. Sarsaq bir ideologiya ilə doldururlar cavanların başını.
- Komandiri ermənilərin hiyləgərliyindən çox bəhs edib, dara düşəndə min hiyləyə əl atdıqlarını söyləyib, hər halda bu yalquzağa çox inanmamalıdır.
- Çatmışıq... Bu barının o üzündəki tikilini görürsən?... Sizinkilər oradadır, – erməni deyir.
- Yaxınlaş, baxalım.
- İkilikdə yaxınlaşaq.
- Bəlkə, orada ermənidir. Nədən bilim doğru deyirsən? Sən tək yaxınlaş.
- Erməni getmək istəmir. Avtomatı ona tuşlayır... Erməni əlində ağ bayraq irəliləyir. Osa kolları gizlənilir.
- Erməni tikiliyə daxil olur. Heç kəs bayıra çıxmır, dəqiqələr ötür...
- Baxalım məni aldatdın, ya yox? Tikilidən azərbaycanlı, yoxsa erməni çıxacaq? –
- Yerini dəyişir, ətrafına göz gəzdirir. – Əgər erməni postu varsa orada... – avtomatları, cibindəki qumbaraları yoxlayır, hamısı doludur. Qəlbində qəribə bir hissə var, sanki erməni səsi gəlir qulaqlarına, cəld yerini dəyişir. Bayaqqı erməni əlində nə işə bayıra çıxır, atmaq üçün qolaylanır. – Ah satqın, yaxşı ki vaxtında duyduq düşdü... – Anındaca erməni nişan alır, mərmə erməninin əlində partlayır, tikili göyə sovrulur.
- Belə... Özgəyə quyu qazan özü düşər... atalar nə gözəl demiş. Görən, orada erməni var idimi? Hər halda vardı...
- Burada gözləsin. Hər halda tikilidə postları varsa, indi ora ermənilər gələcək. Yaxınlıqdakı bir heyətə daxil olur. Heyətdəki hündür qoz ağacına çıxır. Həm evi, həm də göyə sovrulmuş tikilini nəzarətdə saxlayır. Aradan uzun bir

müddət keçir, ağacdən düşüb kolluqda uzanır, qarnı acından guruldayır. Yerdə bir xeyli qoz olduğunu görür, cibinə yığıb, yaxınlıqdakı kolluğa tərəf sürünür, yerdən tapdığı daşla bir-ikisini qırıb yeyir, cürdəyini çıxardıb bir az su içir. Ənvəri, Dilqəmi, Adəmi xatırlayır. Qəlbi kədərdən sıxılır. Ənvərin cızıq-cızıq olmuş, qanlı əllərini xatırlayır. Çoxmu ağrıtdı lənətə gəlmiş mina onu, – o ki əllərinin ağrısına dözmürdü heç...

Yuxusu gəlir, azacıq yatsınmı? Yatsın, bir az güc toplansın, bəlkə, özün-külərə yetişmək bir neçə gün vaxtını aparacaq, belə... çox çətin, başında nə isə guruldayır, hər şeyi bir-birinə qarışdırır, erməniləri qırmaq üçün sağlam baş lazımdır, diqqət lazımdır, diqqətini toplamaq üçün də bir az yatmaq... Adam boyu qalxmış kolluğa tərəf irəliləyir, iri bir kolun altına girir. Uzanır, avtomatını da əlinin altına qoyur... Yuxu gözlərindən tökülür... Yatır...

Güllə səslərinə ayılır... Səs elə də uzaqda deyil. Şuşa kiçik şəhərdir, böyüklüyü ilə yox, gözəlliyi ilə məşhurdur. Artıq hava qaralır, bir azdan gecə düşəcək, dostlarından bircəyi yanında olsaydı... Yerində gözləsinmi, səs gələn tərəfəmi getsin?

Nəhayət, səs gələn tərəfə yaxınlaşır. Qarşıda çox da hündür olmayan tikili var, arada erməni səsləri gəlir. Deyəsən, hücuma hazırlaşırlar. Qaranlıqda PUA qorxusu olmayanda fəallaşırlar.

– Sizin PUA-nız buradadır, yanınızda, azacıq gözləyin...

– Ara... ara... – səslər gəlir...

Bir neçə erməni tikilidən çölə çıxır. Ətrafı yoxlayırlar. Azacıq keçmir ki, tanklar görünür. Şimal tərəfə gedirlər. Təxminən beş-altı tankdır. Tankların ardınca getsinmi, tikiliyə yaxınlaşsınmı?

Sürünə-sürünə tikiliyə yaxınlaşır, çox da hündür olmayan bariyə dırmaşır. İçeridə beş-altı erməninin yatmağa hazırlaşdığını görür. Ermənicə nəse danışirlər. Necə atsın qumbaranı ki, özünə ziyan dəyməsin?

Atır və kənara sıçrayır. Sürətlə qaçır, qulaqlarını qapayır və yerə uzanır. Arxasında tikilinin göyə sovrulduğunu hiss edir, dəhşətli bağırtılar gəlir. Yanına daş-kəsək parçaları düşür, ayağa durur, bir az da qaçır...

İndi gedəcəyi səmti bilir... Şimal tərəfə irəliləyir. Çox keçmir ki, bayaqki tankları görür, sıra ilə düzülüblər. Deyəsən, atmağa hazırlaşırlar... Cibindəki qumbaraları yoxlayır. Bəs edər... Heç nə fikirləşmir, zərrə qədər ölümdən qorxmur, gözləri önünə arıq, çəlimsiz Ənvərin dağlara dırmaşmaqdan parça-parça olmuş əlləri gəlir. Susuzluqdan dodaqları quruyan isti çay istəyən Dilqəmin qurumuş dodaqları gəlir... Qumbaraları atır. Bir... iki... üç... Tanklar alışıb-yanır. Ora-bura döyükdən tək-tək erməninə də avtomatla biçir. Belə asan... erməniləri qırmağına təəccüblənir. Hansısa güc ona kömək edir, deyəsən. Bəlkə, elə şəhərin ruhudur onu qoruyan. “Dağların da ruhu var” – Lui deyirdi. Budur, dağların, yurdunun ruhu onu qoruyur, o, asanlıqla erməniləri qırır. Çox gözəldir... Evlərdən birinə girib bir az yatsın. Çox yorulub...

Yaxın evlərdən birinə girir, səs-səmir yoxdur. Otaqları ehtiyatla dolaşır. Deyəsən, burada yaşayış olub, çox da bəbad deyil. Yemək üçün bir şeylər də var, elektrik çaydanı da var. Yaxalayıb təmiz su ilə doldurur, çay qoyur. Çay dəmləyib içir. Çörək qabında çox da boyat olmayan çörək də var, təzə konserv, qatılaşıdırılmış süd qutuları var. Bir konserv açıb bir az yeyir. Qatılaşıdırılmış südlə çay içir. Nə olar, olar, deyərək divana uzanır. Yuxu gözlərini örtür. Xeyli yatır.

Artıq səhər açılır... Yuxudan doyub... Səhər-səhər çay qoyub içir... Yadına Dilqəm, Adəm və Ənvər düşür... Yaş gözlərindən süzülür...

Bizimkilərə sağ olduğunu, burada olduğunu necə xəbər versin? Paltar dolabını eşələyib ağ bir yastıq üzə tapır. Hər ehtimala qarşı, özüyə götürür. Küçəyə çıxır. Şəhərdə erməni qalmayıb, deyəsən.

Şuşa elə də böyük şəhər deyil... Burada dəstə ilə gəzməz döyüşçülər. İndi çoxu tək-tək küçələri dolaşır yəqin. Bircə əsir düşməsin... Əsirlikdən qorxur.

Kaş komandirə rast gələydi.

Qarşıda bir nəfər irəliləyir. Deyəsən, onların döyüşçülərindəndir... Lap komandirə oxşayır. Nə olur-olsun, az qala, komandirin parola dönmüş sözlərini deyəcək:

– Çal qılıncın, ağam Qazan, yetdim sənə!

Adam geri dönür... İlahi, belə də xoşbəxtlik olar? Komandirmiş...

– Ah, komandir... – gözlərindən yaş süzülür.

Komandir onun boynunu qucaqlayır.

– Sağsanmı? Şükür... Bəs əsgərlər?

– **Durna sanınnan keçər,**

Ötər, sanınnan keçər.

İgid vətən yolunda

Ölər, canınnan keçər... – İbrahim ağlayır.

– O biri dəstələrlə birləşməliyik. Məncə, daha Şuşada erməni qalmayıb, – komandir onu tələsdirir.

– Şuşanı aldıq a, daha bizə ölüm yoxdur, – komandir deyir. – İndi bizimlə birgə Şuşa üzərinə hücum edən xüsusi təyinatlılarla birləşməliyik. Budur, gəlirlər.

Qarşıdan gələn xüsusi təyinatlıların komandiri onları salamlayır.

– Salam, igidlər. Şuşa artıq bizimdir.

Şuşa məcsidinin üzərinə Azərbaycan və Türkiyənin bayraqlarını sancırlar.

Dost elindən əsən yellər

Bana şeir, salam söylər.

Olsun bizim bütün ellər

Qurban türkün bayrağına.

Yol ver türkün bayrağına!

Komandir yenə ağlayırdı.

Çırpınırdı Qara dəniz

Baxıb türkün bayrağına.

Ah... deyərdim heç olmərəm

Düşə bilsəm ayağına.

Yol ver Türkün bayrağına!

Xüsusi təyinatlıların komandiri gülümsünür:

– Sən möhkəm şairsənmiş, dostum.

– Bizim xalq şairdir, əzizim. Qəlbimizdə təmiz hisslər ölmədi heç. Vətəni ana kimi sevdik. Onu qoruya bilməyəndə, kədər iliklərimizə çökdü. Lakin ümidimizi itirmədik heç. İnsan oğlunu yaşadan ümiddir, bir də ali hisslər. Vətən sevgisi olmasaydı, dağlar başındakı bu qalanı geri ala bilərdikmi?

İndi isə gedək İbrahimin ata evinə.

– Şuşadandırmı igidimiz?

– Bəli. İlk girdiyi ev ata evi olub. Həyətlərində on erməni öldürüb, birini əsir götürüb, iziylə daha nələr edib. Uzun söhbətdir... Əsl qəhrəmandır, Qazan xandır. Bizim igidlərimizin hamısı qəhrəmandır.

– Tamamilə doğrudur. Gedək İbrahimin ata yurduna, evinə.

İbrahim eynən komandir kimi otaqları, həyəti gəzir, az qala, hər gül kolunu, ağacı öpür, oxşayırdı. Sanki ağaclarda, kollarda babasının, nənəsinin ətri qalmışdı. Barılarda, küçələrdə yağış altında qaçısan uşaqların xəyalı gizlənmişdi. İbrahim aynabənddən həyətə baxaraq gülümsündü. – Həmişə burada durub həyəti, küçəni seyr edərdim. Çox qərībdir... Ömür keçir bir su kimi...

– Elədir.

– Çox istərdim bütün dostlar burda olsun. Onlara bir çay dəmləyim.

– Sən yenə də dəmlə. Mən çox ac və susuz, həm də yuxusuzam.

İbrahim çay dəmlədi, süfrə açdı, həyətdən qoz və cürbəcür meyvə yığdı.

...

İbrahim yuxudan gurultulu alqış səslərinə, hay-küyə oyandı.

– Müharibə bitdi! – əsgərlər qışqırırdı.

Yəqin ki, yuxu görür... Gözlərini bərk-bərk qırpır.

– Yox, deyəsən, yuxu deyil...

Komandiri axtarır. O, bərk yatıb. Neçə günün yorğunluğu, yuxusuzluğu onu üstələyib. Nəhayət, o da oyanır. Xüsusi təyinatlıların komandiri səsgücləndirici vasitəsilə onları təbrik edir, müharibənin qələbə ilə bitdiyini elan edir.

Əzizim sözə qaldı,

Bir şirin sözə qaldı.

Yad qovuldu dağlardan,

El-oba bizə qaldı.

...

Lui İbrahimi gözləyirdi. Əlində bir dəstə çiçək tutmuşdu.

– Təbrik edirəm... Müharibə bitdi...

– Bitdi...

– Ata yurdunda oldunmu, İbrahim?

– Oldum...

– Gözəldimi?

– Çox gözəldi.

– Bütün olanlar haqqında mənə sonra danışarsan. İndi isə arzu edirəm ki, bir də müharibə olmasın. Siz fəvqəladə bir iş bacardınız. Qırx dörd gün ərzində ildırım sürətilə torpaqlarınızı azad etdiniz. Az itki ilə böyük işlər bacardınız. Sizi seyr etmək, izləmək belə gözəldi.

– Bayraqların, – dostumuzun PUA-ları əfsanəvi bir şey imiş. Ona xüsusi bir təşəkkür borcum var.

– Əslində, hamı bu müharibədə təşəkkürə layiqdir. Hörmətli Prezidentlər: Ərdoğan da, İlham Əliyev də, Azərbaycan xalqı da, şəhid, qazi, əsgər anaları da.

– Və siz – qalib əsgərlər də.

– Lui, insan öldürmək, o, erməni olsa belə... asan deyil, ikrahedicidir. Hələ ölmüş gənc dostlarının nəşini görmək... çox əzablıdır.

...Ammə kişilər, lazım gələndə bunu bacarmalıdır... Vətəni qorumaq...

– Qorumaq...

– Sən, sizin xalq bunu bacardı, İbrahim. Daha biz “mənim xalqım” deyəndə sən də deyə biləcəksən.

– Deyəcəyəm... Amma müharibədə şəhid olmuş, ağır yaralanmış dostlarım o an gözümlə önündə sıraya düzüləcək – onlar öz cavan canlarından Vətənə naminə keçdilər...

– Keçdilər... Vətən onları unutmayacaq. Bu, gəlişigözəl söz deyil. Onları unutmaq olmaz. Onlar ölmədilər, İbrahim. Onlar yenə həyata gələcəklər. Bu dəfə başqa şəkildə.

– Bizim dinimizə görə onlar cənnətdə əbədi yaşayacaqlar. Şəhidlər ölmür, Lui. Göy üzünə baxsana, sanki ağlayır. Təbiətə nədən ana deyirlər? O, bizim anamızdır. Ölmüş gənc həyatlar ona ağrı verir və o, ağlayır. Təbiət hər an, hər an bizi sevir, – İbrahim ağlayır... – Bütün bunlar mənə çox ağrı verir...

– İbrahim, sənün gənc dostların ölmədilər, inan mənə. Enerji heç vaxt itmir, o, bir haldan başqa hala keçir, – bu, fizikanın qanunudur. İbrahim, dünən olanları, hətta müharibəni anılar kimi xatırlayırsan. Əslində də belədir, bütün olanlar, bizim ömrümüz hüdudsuz zaman axınında bir andır. Bizim həyatlarımız zaman tunelində bir lövhə kimi asılıb qalıb. Biz öləndə də o lövhələr eləcə durur, sağ olanda da. İbrahim, bizim dünyadan dərk etdiklərimiz bizə lazım olanlardır. Dərk etmədiyimiz çox müəmmalar var. Onları dərk etməyin, yəqin ki, bizə faydası yoxdur, o üzdən dərk etmirik. Bəzi ateistlər deyir Allah yoxdur, Yaradan yoxdur... Onların bisavadlılığına heyrət edərəm. Bu boyda dünya Allahsız mövcud ola bilərdimi? Olmazdı. O var və hər şeyi idarə edir.

– Lakin mənim yağış kədərini heç unudulmayacaq kimidir.

– Görürsənmi, İbrahim, demək, yağışla bağlı həyatında mühüm anılar olacaqmış. Əvvəldən də vardı. Yağışlı havalarda oynadığın yerlər çox uzaqlarda qalmışdı, sənə o xatirələr ağrı verirdi. İndi isə sən yağışlı, küləkli havalarda böyük bir mücadilə apardın, vətən uğrunda savaştın, vətən torpaqlarını erməni qəsbkarlarından azad etdin. Bu yağışlı havalarda bəzi dostlarını itirdin. Eyni zamanda sən bu yağışlı havalarda həmişə xəyalında yaşayan ata yurduna, ata-baba evinə qovuşdun. Bunlar əvvəldən sənün taleyində varmış demək. Kədərlənməyən, Təbiət hadisələri ilə bağlı müəyyən xatirələrə dalmayan insan heç insan deyil. İbrahim, şəhidlər ölməsə də, ayrılıq, sevgi insan halı. Biz də, Təbiət də qəmlənirik. İbrahim, hər bir insanın bu dünyada bir görevi var, missiyası var. Tanrı bizi bu görev üçün yaradıb. Görevimizi yerinə yetirdikdə Tanrının sevimlisi oluruq.

– Lui, sənə mən öz görevimi yerinə yetirdimmi?

– Yetirdin, İbrahim, amma bir hissəsini, sənün hələ yerinə yetirəcəyin bir çox işlər var. Onları da yerinə yetirməlisən.

– Sən bu yolda mənimlə birlikdə olacaqsanmı?

– İnşallah!

